

ارزش

سایه‌های ایران

در جنگ

۱۹۴۹ - ۱۹۴۵

۱۳۲۸

بِقلم
محمد - خان ملک (یزدی)

۵۰ ریال

بطور قطع زحماتی که ایران در راه پیروزی کشیده
منظور خواهد شد ولی باید دانست که ایران باید این
تقاضا را گوشزد کرده و راجع باین موضوع بیشتر بحث
و صحبت نماید و بوسیله انتشارات و تبلیغات در داخل و
خارج کشور، دنیا را آگاه سازد.
«هارولد لمب» (وبسنده معروف امریکایی
مؤلف کتاب‌های چنگیزخان - تیمور لیک - عمر خیام
مجموع و حشیا)

بخش اول

ارزش مساعی ایران

در جنگ

بقلم

محمد - خان ملک (یزدی)

بازرس عالی وزارت فرهنگ

«دولتهای کشورهای متحده آمریکا و اتحاد جماهیر
شوروی و ممالک متحده انگلستان کمکهای را که ایران در
تعقیب جنگ بر علیه دشمن مشترك و مخصوصاً در قسمت
تسهیل وسائل حمل و نقل مهمات از ممالک ماوراء بحار
باتحاد جماهیر شوروی بعمل آورده تصدیق دارند.»
وینستون چرچیل - ژ. و. استالین - فرانکلین د. روزولت
(از اعلامیه سه دولت راجع باستقلال و حاکمیت ارض ایران
مورخ اول دسامبر ۱۹۴۳ - ۱۳۲۲)

«در انگلستان تمام مردم ممنون مساعدتهای گرانبهای
ایرانی در حصول پیروزی به مقصد مشترك بوده و مرهون
خدمات آن در طول قرون متمادیه به پیشرفت هنرهای زیبا
وقوه فکریه و ادبیات ایران میباشند.»

«ایدن»

۲۴ مهرماه ۱۳۲۲

«کشور ایران تعهدات خود را نسبت بما و حکومت
شوروی با کمال وفاداری انجام داده است و بنابراین مدتی
است که من در این فکر بوده‌ام که مانیز باید تعهدات مربوط
بخود را انجام دهیم.»

«ایدن»

۳۱ مرداد ماه ۱۳۲۴

« نه تنها دولتین شوروی و انگلستان بلکه نیروهای
دولت آمریکا نیز از تسهیلاتی که دولت ایران فراهم آورده
بود استفاده کامل کرده‌اند و این تسهیلات ارزش فوق‌العاده‌ای
از لحاظ ایجاد ارتباط با روسیه بخصوص در روزهای
بحرانی جنگ داشته است »

« بوین »

(وزیر امور خارجه انگلیس)

۳۱ مه ۱۳۲۴

« هرگز نباید مساعدت‌های ذی‌قیمت دولت و ملت ایران
را در راه پیروزی فراموش کرد »

« ژرژ پیدو »

(وزیر امور خارجه فرانسه)

۲۲ اردیبهشت ۱۳۲۴

« ایران بدادن نفت و تأمین راه حمل و نقل و عیامت

به مقصد روسیه به پیشرفت کار متفقین کمک حیاتی نموده

است.» «سر-هوریس پترسن»

(معاون وزارت امور خارجه انگلیس)

۲۱ خرداد ۱۳۲۲

« من مخصوصاً میگویم: سهم ایران از
تمام ملل جهان در این جنگ برای آزادی
بیشتر خواهد بود»

«ژوزف»

رئیس کل تبلیغات و اطلاعات آمریکا

(در خاور میانه و در زمان جنگ)

« باید تصدیق کنیم که ایران جاویدان در این جنگ

مقدس که بر علیه جنگ و برای تأمین صلح است سهم بزرگی

داشته است.»

«در فوس»

(سفير کبير سابق امریکا در ایران)

آذر ماه ۱۳۲۲

دبانه مطالب فوق را در فصل « مساعی ایران از

نظر بیگانگان» مطالعه فرمایید.

برای اینکه قاطبه ملت ایران از ارزش حقیقی زحمات
وفداکارهای خود در راه تأمین آزادی جهان بخوبی آگاه
گردند .

برای اینکه متفقین ما مساعی گرانبهای ایران را که
همیشه مورد تصدیق و تأیید آنها بوده است بفراموشی نسپارند
و با اجرای تعهدات خود نسبت باین کشور جزئی از رنجهای
مردم ایران را تسکین بدهند . .

برای اینکه نسلهای آینده ایران از مشقات و صعوبات
وارد باجداد خود در این عصر پر آشوب باخبر گردند،
مبادرت ب تدوین این کتاب و چاپ و نشر آن گردید، امید
است که این خدمت ناقابل مورد پسند و قبول هم میهنان
عزیز واقع شود.

محمد - خان ملك (یزدی)

تهران بتاريخ دیماه ۱۳۲۴

نگارنده اعتراف دارد که عشری از عظمت موضوع
تشریح نشده است لیکن امیدوار باین اختصار بزرگ
هستم که ارواح بزرگ همدای راه آزادی و
استقلال ایران از این هدیه نا قابل خرسند و راضی
گردند.

این پیامی است که بدینوسیله از جانب يك ملت
ستمدیده و فداکار برای مجمع ملل متفق و
سران دولتهای بزرگ فرستاده میشود.

مطالب زیر را در این کتاب مطالعه فرمایید :

بخش اول

ارزش مساعی ایران در جنگ

صفحه

- ۱ . . . . . **قسمت اول - دنیای متشنج**
مقدمه فصل و تشریح اوضاع جهان - اثر خبط عظیم نازیها در دنیا و ایران
- ۵ . . . . . **قسمت دوم - اتحاد سه جامعه بزرگ**
پیشروی سریع آلمانها در خاک شوروی و جریان جنگ قبل از سوم شهریور - مسئله کبک بشوروی قبل از ورود متفقین بایران - پیمان دورقیب یا مقدمه هجوم اجباری بایران معامله شوروی و آمریکا پیش از اشغال ایران
- ۱۱ . . . . . **قسمت سوم - معمای حمل و نقل**
مقدمه فصل - کدامیک ۱۱ ولادیوستک ، مورمانسک ، ارکانگلسک، ترکیه، هیچکدام ؟! فقط ایران ! ؟
راه ایران و مقتضات و مزایای آن : راه ایران از لحاظ مسافت، راه ایران در چهار فصل، راه ایران از لحاظ امنیت، راه ایران از لحاظ آمادگی، راه ایران از لحاظ شبیهت و اتصال جبهه خاور میانه
- ۲۳ . . . . . **قسمت چهارم - جنگ اعصاب**
مقدمه فصل - تاخیر شکست و پیروزی - مبارزه با قوه ستون پنجم در ایران (۱) - رضاشاه و ستون پنجم - روابط رضاشاه با دول : بریتانیا، شوروی، آلمان - خطر آشکار و آثار هجوم
- ۲۵ . . . . . **قسمت پنجم - ایران در حال دفاع**
لحظه ای که شاه اعلام خطر میکنند و ملت بیدار میشود بامداد سوم شهریور ۱۳۲۰ - مفاد یادداشت دولتهن شوروی و انگلیس بدولت ایران در بامداد سوم شهریور ۱۳۲۰ - مفاد یادداشت دولت شوروی بدولت ایران در روز سوم شهریور ۱۳۲۰ بسفیر کبیر ایران در مسکو - عقیده رضا شاه درباره سوم شهریور - جنگ برای حفظ شرافت - اعلامیه دولت - علل استعفای کابینه منصور - کابینه فروغی ارزش يك امریه ایران در جنگ

۹۶

قسمت ششم - در راه صلح

مقدمه فصل - اعلامیه دولت - نامه دولت ایران بسفیر کبیر شوروی و انگلیس در ششم شهریور ۱۳۲۰ - یادداشت دولتین شوروی و انگلیس بدولت ایران در هشتم شهریور ۱۳۲۰ - پاسخ دولت ایران بیادداشت دولتین شوروی و انگلیس و دریافت پاسخ آنها - عقیده مجلس ایران درباره سوم شهریور

۹۱

قسمت هفتم - چند حادثه مهم و تاریخی از شهریور ۱۳۲۰
وقایع داخلی - وقایع خارجی مربوط بایران

۱۰۱

قسمت هشتم - ایران متفق

مقدمه فصل - تلاش دولت ایران در راه انعقاد پیمان سه گانه پیمان اتحاد و ضمیمه آن - عقیده استالین و چرچیل و روزولت در باره پیمان - منشور اتلانتیک - انعکاس خبر پیمان سه گانه در دنیا - قرار داد های مالی ایران با روسیه و آمریکا و انگلیس

۱۱۷

قسمت نهم - دو مقام دیگر بسوی اتفاق

مقدمه فصل - اعلان جنگ ایران با آلمان و عقاید دولتهای متفق راجع باعلان جنگ ایران و آلمان - اعلامیه دولت - اعلامیه ملل متحده - اعلان جنگ ایران بژاپن

۱۲۹

قسمت دهم - کنفرانس تهران

مقدمه فصل - جریان ورود سران سه کشور بایران - اعلامیه انجمن تهران - نمونه ای از نتایج کنفرانس تهران - عقیده استالین راجع بکنفرانس تهران

۱۳۸

قسمت یازدهم - مساعی ایران از نظر بیگانگان

مقدمه فصل - اعلامیه سه دولت راجع بایران - عقاید سر ریدر بولارد، دریفوس، ماکسیموف سفیر کبیر انگلیس آمریکا، شوروی راجع باین اعلامیه - عقیده آقایان ایدن بوین و برنس درباره مساعی ایران - تقدیر آقای ژرژ بیدو وزیر امور خارجه فرانسه از ملت ایران - اهمیت سوق الجیشی و نفوذ ایران از نظر ستاد ارتش آمریکا - اعلامیه ارتش انگلیس درباره مساعی ایران - عقیده آقای هارولد لیب راجع بزحمات ایران - نظریه آقای هودسن وزیر تبلیغات آمریکا در خاور میانه راجع بخدمات ایران - عقیده سر موریس پترسن معاون وزارت امور خارجه انگلیس در باره مساعی ایران - رادیوی مسکو و مساعی ایران - عقیده آقای سفیر کبیر دولت شوروی راجع بمساعی ایران - نظریه یک سرهنگ ارتش سرخ درباره درجه فداکاری ایران

بخش دوم کمکهای ایران در جنگ

صفحه

- ۱۵۸ . . . فهرست کمکهای ایران در جنگ
- ۱۵۹ . . . قسمت اول - راه ایران یا شاهراه نجات

به صفحه نمونه از خدمات و خسارات راه آهن ایران - راه آهن ایران یا شاهکار صنعت - وضع خط شمال - وضع خط جنوب - تونلها - روسازی - سرعت سیر قطارها: سرعت سیر خط شمال - سرعت سیر خط جنوب - بنادر راه آهن: بندر شاه - بندر شامپور - عبارات راه آهن هرینه راه آهن - خدمات و خسارات راه آهن - ظرفیت حمل و نقل راه آهن ایران - شماره لکوموتیو مورد استفاده راه آهن ایران - شماره اگنهای مورد استفاده راه آهن ایران - شماره کارمند ایرانی در بنگاه راه آهن ایران - دهشاهی کرایه و نقل در مقابل هر تن کیلو متر (۱) - طلب و خسارت راه آهن ایران - مجموع کالای حمل شده بوسیله راه آهن (پایان جلد اول)

بخش اول - قسمت اول

دنیای متشنج

تا قبل از اینکه آلمان بروسیه حمله نماید یک نوع ترس و وحشت پیمانندی عالم دمکراسی را فرا گرفته بود، آثار این بیم و هراس در کشور انگلستان بیش از ممالک دیگر نظیر امریکا هویدا و آشکار میگردد، هر کس بجزریان سیاست و اوضاع عمومی دنیا اندکی آشنائی داشت بخوبی حس میکرد که با وجود فقدان نیروی دفاعی و آماده نبودن امپراطوری بریتانیا بجنبه که نوع خطر مدعش و هولناکی موجودیت این ملت کهنسال را تهدید و مرگ یافنای قریب الوقوعی را در برابر چشم آنها مجسم نموده است .

در اروپا بجز روسیه کشور دیگری که بتواند در مقابل آلمانها کوچکترین جنبش و مقاومتی بنماید وجود نداشت، زیرا در مدت کوتاهی ده ازمده کشور اروپائی: (اطریش، چکوسلواکی، لهستان، دانمارک، نروژ، مجارستان، رومانی، فرانسه، یوگوسلاوی، یونان، هلند، بلژیک) طعمه ماشین جنگی مهیب آلمان گردیده و ازیا در افتاده بودند .

کشور نیرومند فرانسه که جزء دشمنان قوی بنجه و درجه اول آلمان بشمار میرفت با وجود نزدیک بودن بانگلستان و استفاده از کمک های دائمی متفق خود بفاصله چند هفته مغلوب و ناتوان شده بود و هم چنین کلیه سواحل دریای شمال و دریای ماش و اقیانوس اطلس و تقریباً تمام سواحل دریای مدیترانه در تصرف نیروی آلمان درآمده و مورد حفاظت و حراست آنها قرار گرفته بود .

دشمنان رسمی نازیها در آن زمان منحصر بانگلستان و اوضاع و احوال هم بخوبی نشان میداد که این کشور بتنهائی توانائی حمله ور شدن بنگاک اروپا و مقابله شدن با آلمان را ندارد .

***

آلمانها با در دست داشتن ابتکار کامل عملیات جنگی، بسهولت قادر بر آن بودند که بایک حرکت سوق الجیشی قوای عظیم جنگی خود را مانند سیل در

دنیای متشنج

روی زمین حرکت در آورده و طعمه جدیدی را بخورد ماشین جنگی خویش بدهند.

در آن زمان تنها تسلط بر ملتها و آقایی بر دنیا، آرزوی اصلی و هدف اساسی افسران پروس و پیشوای آلمان بشمار میرفت و برای رسیدن بدین منظور بزرگ و عالی قدمهای سریعی باموفقیت تمام نیز پیموده شده و لازم بود که بانقشه صحیح و دقیقی سایر دشمنان را بتدریج منکوب گردانید. هیتلر بخوبی می دانست که سرسختترین دشمن آلمان انگلیس و شکست این ملت دوران پیش و بردبار هم کار آسانی نخواهد بود.

گرچه ضعف نیروی نظامی بریتانیا در آن هنگام نمودار بود ولی دو موضوع مهم همیشه هیتلر را از قصد حمله به انگلستان باز میداشت بهمین دلیل مایل بود که بطریق تزویر و تبلیغات موقتا ملت انگلیس و اهالی امریکائی را با خود همراه ساخته تا پس از آمادگی تمام و اطمینان قطعی به پیروزی بر جزایر بریتانیای کبیر حمله ور شود.

با اینحال انتظار حمله با انگلستان از سال به ماه و به روز و حتی بساعت نزدیک شده عوامل حساسی از قبیل فقدان نیروی هوائی و زمینی و وسایل ضد هوائی و غیره این حالت انتظار را باحتضار تبدیل کرده بود.

منتهی اقبال و یا توجه الهی به حیات آزادی مردم جهان

اینطور اقتضا داشت که دشمن نیرومند از این ضعف داخلی اطلاع کافی نداشته باشد و بلکه رعب نیروی عظیم دریائی و مقاومت دلیرانه و بی سابقه عده قلهلی از خلبانان شجاع انگلیس توجه هیتلر را از سمت باختر به خاور منحرف و خطر را از پیش پای دشمن برای مدتی بدست خود دور سازد؟

اثر خبط عظیم نازیها در دنیا و ایران

هیتلر برای رهائی از این وضع و برای اینکه ماشین جنگی او زنك نزند و از حیث تراکم متلاشی و پاره نگردد مقدمات حمله بروسیه را فراهم نمود و از اینراه بمقیده شماره کثیری از کارشناسان جنگی و سیاستمداران وارد بزرگترین خبط و اشتباه را مرتکب گردید.

نازیها عقیده داشتند که بدینوسیله خواهند توانست باشکست روسیه شوروی منبع عظیمی از ثروت و ابچنك آورده و این دشمن تاریخی را با مرام

قسمت اول

وسلك نوینش مضمحل و نابود نمایند، دشمنی که دارای تقریباً دو بیست میلیون جمعیت کارگر و دهقان و صاحب زمین های وسیع زراعتی و منابع سرشار زیر زمینی میباشد.

هیتلر گمان داشت باشکست روسیه مسلک کمونیسم را که نکتہ مقابل سرمایه داری است ریشه کن خواهد ساخت و با این ترتیب محبوبیتی در بین ممالک دمکراسی بدست می آورد و رهبران و مامداران انگلیس و امریکارا خود به خود مجبور به تسلیم می گرداند. ii

هیتلر خیال میکرد هر گاه روسیه مجبور به مبارزه با آلمان گردد هرگز حاضر نخواهد گردید از لحاظ اختلافات همدید مرامی و اقتصادی و سیاسی که با ملل دموکراسی دارد با آنها کنار آمده و از کمک بیکران آنها بر خوردار گردد.

هیتلر یا از روی رعب یا جمل دیگری چون خود را شناگر قابلی برای هورا از دریای، مانش ندید در فکر طعمه سهلتری که روسیه هوروی باشد (i) افتاد و يك جهنم واقعی که بشر تا کنون نظیر آن را ندیده است بین دو دریای سیاه و سفید ایجاد نمود.

هیتلر کار جبهه باختر اروپا را تقریباً تمام شده میدانست و با اقل اطمینان قطعی (i) پیدا کرده بود که تا يك الی دو سال انگلیس و آمریکا نخواهند توانست متفقاً خود را آماده جنگ با آلمان بنمایند و او با اطلاعاتی که از وضع داخلی روسیه شوروی بدست آورده بود گمان کرد قادر است در ظرف مدت کوتاهی که از چند ماه تجاوز نخواهد نمود کار روسیه را یکسره کرده و سپس با آسودگی خاطر بسروقت انگلیس برود.

آن بود اصول دلائل حمله برق آسا و ناگهانی هیتلر بشناک اتحاد جماهیر شوروی که در ساعت ۴ بامداد روز یکشنبه ۲۲ ژوئن ۱۹۴۱ بوقوع پیوست. این حمله از طرف چرچیل نخست وزیر انگلیس قبلاً مانند سایر حملات ناگهانی آلمان پیش بینی و با اطلاع زمامداران شوروی نیز رسیده بود، منتهی برای اینکه مبادا کوچکترین بهانه ای از طرف استالین به هیتلر، راجع به نقض پیمان عدم تعرض جدی که بین آنها برقرار بود داده شود، زمامداران شوروی بطریقی نسبت باین اطلاعات عکس العمل شان دادند که گویی چنین موضوع مهمی هرگز با وجود این پیمان عدم تعرض صورت عمل بخود نخواهد گرفت، روسیه حتی برای اینکه بتواند قبل از فرا رسیدن این حمله تدارکات دفاعی کامل را حاضر

دنیای متشنج

و آماده نماید سعی می‌نمود که حمله آلمان را با ادامه دوستی و اجرای مقررات پیمان مزبور بناخیر اندازد.

با وجود این که در عرض یک هفته بیش از ۳۰۰ دغه هواپیماهای آلمان بنظور اکتشاف از سرحدات روسیه تجاوز کرده و از اوضاع نظامی و استحکانات مرزی این کشور عکس برداری نموده بودند از طرف روسیه نسبت باین امر مهم بطریق رسمی اعتراضی بعمل نیامد و چندان نگرانی واضطراب هم بروز داده نشد زیرا دولت شوروی مایل بود موضوع جدی تلقی نشود و هیترل بر سر خشم نیاید.

**با تمام این اوضاع و احوال آلمان نازی بدست خود شور
خویش را کند و روسیه شوروی حمله ور گردید!**

این حمله باندازه ای در سرنوشت جنگ تاثیر داشت که در همان زمان برخی از مطلعین وارد و تیزهوش پیش بینی کردند که: « جنگ بمرحله قطعی خود رسیده است » منتهی نه بفتح آلمان بلکه بفتح متفقین.

تاریخ ۲۲ ژوئن ۱۹۴۱ اهمیت زیادی برای افراد بشر و تاریخ دنیا خواهد داشت زیرا سرنوشت جنگ سهمگین بین المللی دوم و سرنوشت کشورهای انگلیس و امریکا و فرانسه و آلمان و روسیه و هم چنین سرنوشت زندگی یک میلیارد از سکنه آسیا بطور یقین برای مدت‌ها تعیین گردید و بعلاوه این تاریخ چه مستقیم و چه غیر مستقیم در زندگی بسیاری از ملل مخصوصاً در درجه اول میهن ما ایران اثر نافذ و عمیقی نموده و تغییرات شگرفی در حیات اجتماعی و سیاسی و اقتصادی آنها داده است که سالهای سال اجباراً باید از نتایج خوب و بد آن برخوردار گردند.

بخش اول - قسمت دوم

اتحاد سه جامعه بزرگ

۱- پیشروی سریع آلمان در خاک شوروی

و جریان جنگ قبل از سوم شهریور

شوالیه های آلمان در قرون وسطی بر شمال غربی روسیه تسلط یافتند ولی بدست «الکساندر نوسکی» مغلوب و رانده شدند. ناپلئون با ارتشی مرکب از ۶۰۰٫۰۰۰ روسیه حمله ور گردید و از این عده تنها چند هزار تن نجات یافتند.

در سال ۱۹۱۸ مجدداً آلمانها کوشیدند که بر اوکرانی تسلط یابند، لیکن اغلب سربازان مهاجم اقبیت الامر در استبهای اوکرانی جان سپردند و آرزوی تسلط بر روسیه را برای نازیها باقی گذاشتند. اما هیتلر و قوای عظیمش:

قطعی است که بیشتر موانع و مشکلات جنگ های گذشته با پیشرفت تمدن و صنعت بکلی از بین رفته بود و از طرف دیگر هیتلر سعی بود که با مطالعه دقیق تاریخ خطاهای ناپلئون را مرتکب نگردد و بهمین طریق نیز عمل نمود، هنگامیکه حمله آلمانها شروع گردید قوای آنها در حدود ۱۷۰ لشکر مجهز و از آن رویه ۹۰ لشکر پیاده نظام و ۳۰ لشکر سواره نظام با ۵۰ تیپ ارابه جنگی که حامل ۹۰۰۰ ارابه جنگی بود تشکیل میگردد ولی بعداً با قوای احتیاط که طرفین در پشت جبهه حاضر داشتند نیروی آلمان به ۲۵۰ لشکر مجهز و قوای روسیه را به ۲۷۰ لشکر حدس و تخمین میزنند بطوری که مجموع قوای طرفین از حیث نفر نظامی به ۱۰ میلیون تن میرسد.

آرتش آلمان در این نبرد مهاجم بوده، مهاجمی منرور و سرمست از باده پروزی

اتحاد سه جامعه بزرگ

های پی در پی در اروپا، صاحب لشکرهای موتوریزه و مکانیزه مجهز و مجرب. در مقابل آنها ارتش «نیمه غافلگیر» و خاک پهناور و بیکران روسیه، دولت اتحاد جماهیر شوروی در حقیقت ده تا پانزده میلیون سرباز در اختیار داشت و حتی میتوان گفت که برای تمام این سربازان اسلحه و ساز و برگ آماده کرده بود، ولی همان طوری که بعداً بشرح آن خواهیم پرداخت در درجه اول خواربار و سپس مهمات و ساز و برگ این توده ها فقط کفاف چند ماه جنگ با آلمان را بیشتر نداشت و همین موضوع یکی از نقاط ضعف بزرگ و کمزورکن آرنش روسیه بشمار میرفت، دولت شوروی فاقد سازمان عملیات تهیه خواربار و لوازم بود و این وظیفه مهم را پس از اشغال ایران انجمن نمایندگان عالی انگلیس و آمریکا و شوروی بعهده گرفته و انجام دادند.

در هر صورت سرعت حمله و ساز و برگ کامل و تجربه کافی و بالاخره روحیه عالی سپاهیان مهاجم باعث آن شدند که سپاهیان نیمه غافلگیر شوروی یا شکست خورده با سرعت عقب نشینی نمایند، در عوض تا مقدور بود موانعی زیاد در سر راه پیشرفت آلمانها ایجاد کرده و بموقع خود نیز گاهی بدفاع شدیدی دست میزدند.

در همان دو هفته اول جنگ در جبهه بطول ۲۰۰۰ کیلومتر قریب سی لشکر روسیه متلاشی و نابود گردیدند. سرعت حمله قوای آلمان بعدی بود که در ظرف مدت ۲۰ روز ۵۳۰ کیلومتر پیشرفت نموده و مقدار وسیعی از خاک اتحاد جماهیر شوروی را اشغال کرده بودند.

و ضمناً پس از شش هفته جنگ تلفات و خسارات روس ها بتقریب عبارت بود از :

یک میلیون اسیر ۱۲۰۰۰۰ اراک، ۱۰۰۰۰۰ توپ و ۹۰۰۰۰ هواپیما ضربات سهمگین و پیشرفت شکست انگیز آلمان ها در روسیه درجه بیم و هراس را در انگلستان بعد اعلان رسائیده بود زیرا در حقیقت هر اندازه آلمان در جبهه خاور سریعتر پیشرفت مینمود، خود را آماده تر و تواناتر برای درهم شکستن قطعی اصول دموکراسی در دنیا میساخت.

قسمت دوم

۴- مسئله کمک بشوری

قبل ورود متفقین بایران

مسئله برای خلاصی از هر بحران شدید، استقامت و بردباری زمامداران مسئول شرط اساسی و غیر قابل تردید است خوشبختانه باید تصدیق کرد که پیشوایان ملل متخاصم یعنی چرچیل و استالین هر دو از آن برخوردار بودند. ایمان و اعتماد اسخ این دو مرد بزرگ نسبت به نجات کشور هایشان از شر نازیها بوجهی آشکار و روشن بود که برای مردم انگلیس و روس پشت گرمی پر ارزشی بشمار میرفت.

اما امر مهم و قابل توجهی که در آن زمان تمام توجه مراکز صنعتی و اقتصادی انگلیس و آمریکا را بخود جلب کرده و برای نجات روسیه و جلوگیری از پیشرفت نازیها امری ضروری و فوری محسوب میگردد، مسئله کمک به شوروی و تقویت فوری قوای این کشور بود.

در همان ماههای اول جنگ کلیه کارخانجات اسلحه سازی و غیره که در باختر روسیه قرار داشتند یکی پس از دیگری یا بدست دشمن افتاد و یا بدست خود روسها نابود میگردد و بندرت شماره معدودی از این کارخانجات باز حمت فراوان بهاور انتقال و در دل کوههای اورال جای می گرفت و بعلاوه مقدار معتناهی از اسلحه و مهمات و زمینهای حاصلخیز و میلیونها نفر کارگرو زارع از چنگ روسها بدرفته بود و هیچگونه امیدی هم برای نگاهداری بقیه قوای احتیاط و ذخیره اتحاد جماهیر شوروی تصور نمی رفت. تمام دنیا شکست کشور عظیم شوروی را قطعی و حتی میدانستند در دنیای دموکراسی هم بیش از پیش وخامت و اضطراب مشاهده می گردید و همه ملت های آزاد بخواه جهان از عاقبت امر که منجر به پیروزی آلمان در روسیه و بالنتیجه پیروزی او بردنیا میگردد نگران بودند خدا میداند که در آن هنگام چه آشوبی در دل زمامداران دموکراسی و پیروان مساک کمونیسم برپا شده بود، روسیه پیش از انگلیس و انگلیس پیش از روسیه در اضطراب و هیجان یسابقه میزیستند.

برای همین تشویش خاطر بود که چرچیل فریاد زد: ما با تمام قوای خود آماده کمک بشوروی هستیم، ما بحتاج شوروی هر آنچه باشد ما حاضریم که از مواد مورد احتیاج و ضروری زندگی خود بکاهیم و سرعت بروسیه برسانیم

اتحاد سه جامعه بزرگ

مابسلک و مرام کاری نداریم زیرا کمونیستی هر اندازه نامطلوب باشد مرام هیتلر و نازی‌ها براتب از آن بدتر و خشن‌تر است.

برای همین موضوع بود که چرچیل ضمن نطق‌های آتشین خود بایک نوع عجز و لابه مستتری ملت انگلیس را بر حذر میدارد که اظهار خوشبینی نسبت به بروز جنگ آلمان و شوروی و دور شدن خطر از جزایر بریتانیا خود داری نماید و ضمناً بطور مکرر درخواست میکند که از آن پس سعی خود را دوچندان نموده و هم برای انگلیس و هم برای روسیه مواد خوراک و مهمات فراهم نمایند.

برای همین رعب یعنی تسلط آلمان بر روسیه و بالنتیجه محو شدن آزادی در جهان بود که روزولت میگوید: خطر بالای سر آمریکا است، و بقای انگلستان برای ادامه آزادی آمریکا نهایت لزوم را دارد و بهین دلیل ما باید جدا بشوروی کمک نهائیم تا انگلستان را از نابودی نجات دهیم، روزولت با حرارت عجیبی اضافه میکند: ملت آمریکا باید سریعاً بداند که بنای اظهار نامه استقلال آمریکا که در سال ۱۷۷۶ استوار گردیده است و از روی آن تا کنون روح آزادی خواهی بشر پیروز بوده مورد تهدید قرار گرفته است و آن بنا این است که:

« دولت موظف است اقتدارات خود را از ملت بگیرد و با رضایت آنها بمورد اجرا بگذارد »

برای همین موضوع بود که استالین در نطق انقلاب اکبر خویش در سال ۱۹۴۱ فریاد زد: ما هر آنچه را که لازمه اولیه جنگ امروزی است در حال حاضر فاقدیم و آن تانک و هواپیماست زیرا دشمن چندین برابر ما از آن برخوردار است و ضمناً کارخانجات ما با وجودیکه شب و روز کار میکنند باز دشمن از این حیث از ما جلوتر و آماده‌تر است.

« مائیسکی » سفیر کبیر اتحاد جماهیر شوروی در لندن در برابر رادیو اظهار میدارد:

« زبان حال ما باید این باشد که تانک بدهید، بیشتر بدهید، هر چه میتوانید بیشتر بدهید »

شرح فوق یکقسمت از اظهارات و مکنونات قلبی زمامداران و رجال برجسته سه جامعه بزرگ بشری بود که برای نمونه و یاد آوزی اوضاع و احوال آن زمان بدگوش پرداختیم. منتهی تمام این گفتارها باین نتیجه میرسید که هرگاه مردم آمریکا و انگلیس نجاب خویش را طالبند باید در راه فراهم کردن کمک

قسمت دوم

بشوروی بیش از پیش فعالیت بخرج دهند و باید انصاف داد که این دو ملت نیز بهم خود و بموقع فداکاری لازم در این مورد بخوبی نشان دادند و قسمت مهمی از نتیجه زحمات خود را بیوسته از راه ابران و بکمک ابران بدست روسها رسانیدند و هاقبت هم از مصلحت عظیمی خلاصی یافتند.

۳. پیمان دو رقیب

یا مقدمه هجوم اجباری بایران

از همان اوایل جنگ آلمان و شوروی و موضوع کمک بشوروی کاملاً پیش بینی میگردد و برای اینکه دولت انگلیس از احتیاجات ضروری شوروی بخوبی آگاه گردد و همچنین برای آنکه از جریان تحویل و تحول و راه دریافت این کمکها و هر گونه مسائل دیگر بیکه راجع بار سال مهمات و مواد خواربار در پیش خواهد آمد توافق کامل بین طرفین حاصل گردد، از اینرو در تاریخ ۲۷ ژوئن ۱۹۴۱ یعنی روز پس از حمله آلمان بخاک شوروی «سراسر مورد کریس» سفیر کبیر انگلیس در روسیه که موقتاً برای پاره‌ای مذاکرات حضوری بانگلستان رفته بود با یک هیئت لشکری و اقتصادی وارد مسکو میگردد، افراد برجسته این هیئت عبارت بودند از: ژنرال ماس ماکفرلن - دریابان مایلز - مارشال - کوبه لاورنس - کدبور رئیس هیئت اقتصادی - سرهنگ اکهیم و سرهنگ دیویس. مذاکرات سری این هیئت پس از ۱۰ روز منجر بمقتد قراردادی متشکل از دو ماده زیر گردید:

۱ - دو دولت انگلیس و شوروی در قبال یکدیگر تعهد میکنند که هر گونه کمک لازم را در جنگ کنونی با آلمان هیتلری از هر حیث بهم برسانند.

۲ - دو طرف تعهد مینمایند در طی این جنگ بهیچگونه مذاکرات جداگانه برای عقد پیمان متار که جنگ با دشمن مبادرت نمایند مگر به رضایت یکدیگر و دو طرف قبول کردند که این پیمان بدون تصویب مجلس شورای ملی از زمان امضاء بمورد اجرا گذاشته شود. ۱۲ ژوئیه ۱۹۴۱

اتحاد سه جامعه بزرگ

۴. معامله شوروی و امریکا پیش از اشغال ایران

صرف نظر از عقد این پیمان که خود نخستین ضربه برای تخریب روحیه نازیها محسوب میگردد، این هیئت از همان روز ورود بمسکو نیازمندی های آنی شوروی را صورت برداشته و هر آنچه که انگلیس و مستعمرانش قادر بفراهم کردن آن بودند، مقدار و با تعداد آنها را تلگرافا بلندن اطلاع و از آنجا بقطب مربوطه امپراطوری بریتانیا دستور باریندی و آماده کردن آن برای حمل شوروی صادر میگردد و آنچه راهم که دولت انگلستان فاقد آن بود قرار میگذازند که بوسیله «اصول بازرگانی» درخواست فوری آن از کشور های متحده امریکا بشود. گرچه دولت امریکا هنوز رسماً وارد جنگ نگردیده بود ولی در همان ابتدای جنگ شوروی حاضر گردید که موقتاً قریب ده میلیون دلار اجناسی که قبلاً روسیه خریداری کرده است تحویل بدهد و دولت امریکا قبول کرد که موقتاً در عوض قرار داد بازرگانی جداگانه این اصول بعنوان معامله شوروی با امریکا برقرار باشد.

الف - بازرگانی شوروی در امریکا موسوم به «امرك» بكارخانه های امریکا سفارشاتى بدهد.

ب - موضوع كشتى رانى از امریکا بولاديوستك تشويق بشود.

ج - تا اندازه اى كه ممكن باشد از مهمات سفارشى انگلیس بدولت اتحاد جماهیر شوروی واگذار و قیمت آن تقدأ دریافت گردد.

بعلاوه در تاریخ ۳۰ ژوئیه ۱۹۴۱ یعنی ۳۸ روز پس از جنگ شوروی و آلمان «هری هاپکینز» نماینده مخصوص رئیس جمهور اتارونی باتفاق ژنرال «مسکروانی» و ستوان «جون الیس» با استقبال تمام وارد مسکو شدند تا درباره کمک های فوق و مساعدت های آینده امریکا بروسیه مذاکره و توافق نظر حاصل نمایند.

بخش اول - قسمت سوم

معبای حمل و نقل

در همان هنگامی که هیئت لشکری و اقتصادی اعزامی انگلیس در ماه ژوئیه ۱۹۴۱ در مسکو با مقامات شوروی مشغول تبادل نظر درباره ارسال مہیات و تدوین قرارداد تعاون بین طرفین بودند با یک موضوع حساس و بسیار دیگر یک مشکل عظیمی مواجه گردیدند، بطوری که کوشش برای حل این مسئله بفرنج خواب و خیال را از آنان سلب و اجباراً منوسل سیاستداران بزرگ و مشغول دولت های تابعه خویش که آنها هم بنوبه خود متشبث برؤسای ستاد دو کشور گردیدند و در نتیجه پس از تقریباً سی و پنج روز جنگ عصبی و چند روز رزم عملی در یک صحنه ناگهانی و با یک ۳. ر بی طرف و بی آزاری موضوع مورد بحث حل شده و آسنگی و بی تابی خاتمه پیدا میکنند.

با این قضیه لا ینحل و پیچیده عبارت بود از :

« مسئله حمل و نقل مہیات و خواربار و انتخاب راه عبور آنها از سرحدات امپراطوری انگلیس و کشور های متحده آمریکا بخاک شوروی » این یک معضاتی بود که اهمیت آن در آن لحظه نزد زمامداران دلسوز آشکار و روشن بود. مہمتر آنکه سرعت عمل در رفع این مشکل گران دخالت کلی در اوضاع عمومی جنگ جهانگیر دوم داشت.

زیرا در صورتیکه حل این معما از طرف متفقین کمی بتاخیر می افتاد اخذ تصمیم در این باره موق می ماند ، تمام مذاکرات و کوششهای دول آمریکا و انگلیس در راه حاضر کردن وسائل کمک بشوروی نقش بر آب بوده و در نتیجه قبل از اینکه زمستان روسیه فرا رسیده باشد و این کمک بدست روس ها افتد آلمانها کار روسیه را یکسرہ کرده و سپس با مراعات تام و تمامی بسر وقت جزایر بریتانیا میرفتند.

معای حمل و نقل

با این توضیح لزوم کمک جدی بشه روی در نتیجه سرعه پیشرفت آلمانها در خاک روسیه روز بروز و آن به آن محسوستر میگردد. دولت اتحاد جماهیر شوروی همان طوری که سابقا هم یاد آور شدیم در حدود ۱۰ تا ۱۵ میلیون سرباز در اختیار خود داشت ولی با متلاشی شدن لشکرهای متمرکز دو مرزها و از بین رفتن کارخانجات، و از دست دادن مقدار هنگفتی مهمات و تعداد بی حسابی تانک و هواپیما و نبودن خوار و بار و دارو و غیره ارتش آن کشور بزرگ را بصورت توده گرسنه و برهنه در آورده بود و از این رو کمک فوری باین کشور دایره و محتاج و باسپر اصلی متفقین در برابر آلمان نیرومند یکی از وظایف و کارهای اولیه و اصلی انگلیس و امریکا بشمار میرفت.

طبق صورتی که دولت اتحاد جماهیر شوروی بوسیله هیئت اعزامی بریتانیا مقیم مسکو تسلیم انگلستان نموده بود تقریبا مقدار کافی از آنها در بنادر انگلیس و مستملکات آن و همچنین در بنادر شرقی و غربی آمریکا حاضر برای بارگیری و حمل به روسیه شده بود، منتهی شرط اصلی و مهم در آن هنگام آن بود، که این مواد بدون خطر و سالم و در مدت کمی بدست روسها برسد.

از طرف دیگر علت اساسی معطلی حمل محمولات دولت شوروی بواسطه عدم انتخاب راه امنی بود که قدرت و وسعت در ارسال کلیه مواد را در تمام فصول سال داشته باشد.

بهرتر بگوئیم، با وضعیت سیاسی کشور های همسایه با شوروی در آن زمان متفقین در حقیقت فاقد چنین راهی بودند.

کدامیک؟ :

ولادیوستک - مورمانسک - ارکانگلسک - ترکیه

هیچکدام!؟ فقط ایران!

کلیه طرقی که تصور و یا احتمال استفاده برای حمل مهمات بسوی روسیه از آنها میرفت، دقیقا در تحت مطالعه کار شناسان فنی انگلیس و شوروی قرار گرفت و این مطالعات در ایام تاریک و حزن آور ماه ژوئیه ۱۹۴۱ با سرعت